

Katarina Fink, Osnovna šola Kamnica, fink.katarina@gmail.com

Grozljivo v delih sodobne slovenske mladinske proze

Pregledni znanstveni članek

UDK 821.163.6-93-344.09

POVZETEK

V slovenski mladinski književnosti se grozljiva literatura intenzivneje pojavlja od 90. let 20. stoletja. Mladi bralci ob branju grozljivega doživljajo tesnobna duševna stanja (groza in strah) – ta so sicer negativna, vendar jih radi (po)doživljajo ob branju grozljive literature. Pri tem zavestno želijo, da jih preveva občutek ogroženosti zaradi neprijetnega, neznanega, nenaravnega ali tistega, česar si niso zmožni razumsko in izkustveno razložiti, ob tem pa se zavedajo fikcije in se počutijo varne. Elementi grozljivega se pojavljajo v številnih delih slovenske sodobne mladinske proze kot fragmenti oz. drobci ali relativno krajši odseki, a osnovna perspektiva del je drugače naravnana. Ta dela tvorijo podobo skupnih (žanrskih) značilnosti in lastnosti. V ospredju so predvsem: boj med dobrim in zlom; polariziranje književnih oseb; določljiva meja med resničnim in domišljjskim oz. umišljenim z vidika izkušnje bralca; vidik čustvenega odzivanja kot kognitivna pojavnost, ki temelji na narativnem postopku podajanja fiktivnosti; tradicija pravljíčnosti pripovednih besedil. Vsa literarna besedila prikazujejo vdor nadnaravnih, sovražnih sil, s čimer avtorji stopnjujejo bralčovo doživetje grozljivega. Literarni liki so kot značilnost grozljivega prikazani kontrastno in označujejo katerega koli posameznika, vrženi so v neko dogajanje in nanj nimajo vpliva. V sodobni slovenski mladinski prozi se pojavlja dvodimenzionalna raven, menjavanje in preplet nenavadnih in čudežnih dogodkov. Jezikovna sredstva povišujejo stopnjo doživljanja grozljivega pri mladih bralcih z veliko čutno zaznavnostjo. Obravnavana dela so iz sodobne slovenske mladinske proze in so prikaz konkretnih primerov ter značilnosti uvrščanja med literarna dela z elementi grozljivega.

Ključne besede: grozljivo, grozljiva literatura, gotski roman, elementi grozljivega, sodobna mladinska proza

Horror in the Works of Contemporary Slovene Writers for the Young

ABSTRACT

In Slovene young adult literature, the genre of horror has been increasingly present from the 1990s onward. By reading horror literature, young readers experience oppressed mental states – terror and fear – which are otherwise negative, but they like to feel them when reading such literature. By doing this they willfully want to be overwhelmed with the feeling of threat due to the factors of unpleasantness, the unknown or unnatural factors which cannot be explained. But still, they are aware that it is fiction and feel safe. The elements of horror are present in numerous works of Slovene contemporary writers for the young as fragments or relatively shorter excerpts, but the basic perspective of the works is differently oriented. These works combine images of common (genre) characteristics; in the foreground, above everything else, is the battle between good and evil, the polarization of literary figures, definable boundaries between what is real and what is fictional from the reader's experiences and the point of view of the emotional response as a cognitive feature based on the narrative procedure of presenting fictitious and traditional fairy-type narrative texts. All the literary texts represent the invasion of supernatural enemy forces, with which the authors gradually build the reader's perception of terror. As a feature of horror, the literary figures are presented contrastingly and identify any individuals that stand out; the figures are thrown into certain actions and have no influence on it. In contemporary Slovene prose for the young, a two-dimensional level is present: the switch and twist of unusual and miraculous occurrences. Linguistic techniques increase the level of experiencing horror among young readers with high sensual perceptibility. The works analyzed are from contemporary Slovene prose for the young and are a presentation of concrete examples and characteristics of placing elements of horror among literary works.

Key words: horror, horror novel, gothic novel, elements of horror, contemporary Slovene youth prose

Uvod

V prispevku obravnavam sodobna slovenska mladinska prozna besedila glede na tipične lastnosti in značilnosti prisotnosti grozljivega. Območje grozljivega pogojuje nastanek elementov grozljivega in postane odločilno za njihovo poimenovanje: novi elementi, ki se pridružijo nečemu (po)znanemu, vsebinsko delujejo

kot grozljivi. Grozljiva literatura, natančneje grozljivi roman prikazuje osrednje elemente grozljivega, ki so se prvotno razvijali le v literaturi za odrasle, v zadnjih letih postajajo osrednja tematika tudi v delih sodobne slovenske mladinske proze. V osrednjem delu prispevka razčlenjujem tipične lastnosti in značilnosti, ki kažejo na prisotnost grozljivega, in sicer: vdiranje nadnaravnih, sovražnih sil, literarne like kot značilnosti grozljivega, prostorsko in časovno umestitev dogajanja, dve ravni grozljivega, jezikovna sredstva in vpliv fantastičnega ter avanturističnega. Elemente grozljivega predstavljam v delih avtorjev: Janje Vidmar (*Stvor*, 2002; *Krvava legenda*, 2003; *Otok smrti*, 2003; *Obrazi*, 2004; *Izgubljena avtocesta*, 2004; *Furija*, 2004), Dese Muck (*Kremplin*, 1996), Bogdana Novaka (*Zelena pošast*, 1995; *Zaljubljeni vampir*, 1995), Dušana Čatra (*Pojdi z mano*, 2008) in Dima Zupana (*Bela noč v Črni vasi*, 2009).

Območje grozljivega

To območje tvorijo pojavnosti, ki vzbujajo strah, grozo, tesnobo. Ljudje poimenovanje grozljivo uporabljajo v povezanosti s strah vzbujajočim nasploh. Grozljivo je tista vrsta strašljivega, ki izvira iz od nekdanj znanega, že zdavnaj domačega. Nemška beseda »*unheimlich*« pomeni neznan, nedomač in je nasprotje besede »*heimlich*«, kar pomeni znan, domač, zato lahko sklepamo, da nekaj postane strašljivo, ker ni domače in znano. Novemu in domačemu se mora pridružiti nekaj drugega, da postane grozljivo: domače – dodajanje novega – pojav – dodajanje novega – grozljivo.

Freud (1994) opredeli zaključek grozljivega: »V literaturi marsikaj ni grozljivo, kar bi bilo grozljivo, če bi se dogodilo v realnem življenju in da obstojijo v literaturi mnoge možnosti za doseg grozljivih učinkov, kakršnih v življenju ni« (str. 34). Pisatelji si izberejo poljubni svet, ki lahko sovпада z nam znano realnostjo ali se od nje oddaljuje. Tako je pravljica opustila svet realnosti in se dogaja v domišljijem, sanjskem svetu. Grozljivega občutka v pravljici ni, ker je že vnaprej določena trdna fikcija, za občutek grozljivega pa mora obstajati dvom o morebitni realnosti. Pisatelji lahko ustvarijo svet, ki je manj fantastičen od pravljice, vendar vanj sprejemajo duhove, demone. Vse grozljivo odpade, ker se zavedamo te poetske realnosti. V primeru, ko pisatelj uporabi navidezno objektivnost in nevtralnost, ustvari okoliščine za nastanek grozljivega. Pisatelj po lastni presoji stopnjuje občutek grozljivega, dogodke, ki so povod grozljivosti, pa lahko pomnoži. Slep nas s tem, ko nam obeta običajno danost pojavov, dogajanja ter odnosov in jo potem prekorači. Na te pojavnosti fikcije reagiramo, kot bi reagirali na lastna doživetja, toda preslepitev opazimo prepozno ali na pojave reagiramo enako, kljub temu da se fikcije zavedamo.

Grozljiva literatura in grozljivi roman

Pojmovanje grozljivega romana je v zadnjih tridesetih letih predmet živahnega razpravljanja, a je tipološko (še vedno) ne povsem jasno opredeljen (Bogataj Gradišnik, 1991).¹ S preučevanjem grozljive literature oz. s preučevanjem grozljivega romana se je na Slovenskem ukvarjala Katarina Bogataj Gradišnik v publikaciji *Grozljivi roman* (1991). Novi romaneskni žanr je literaturi na široko odprl prostor v nadčutni svet, v katerem v protagonistovo življenje vdirajo nadnaravne, sovražne sile, skrivnostna sporočila, sam pa lahko vstopi v čudežni svet z intuicijo, domišljijo ali magijo. V središče je postavljena osebna usoda izjemnega posameznika; žene ga usoda v skrajnosti, v mejne položaje, ki ogrožajo njegovo življenje. Težišče je pomaknjeno na zgodbo in dogajanje. Tovrstna tematika je odtisnila grozljivemu romanu nekatere značilnosti, ki veljajo še danes kot njegovo spoznavno znamenje: srhljivo ozračje, nerazkrita skrivnost, posegi nadnaravnih sil. Značilen je pokrajinski opis, ki je omejen na dva tipa: *locus amoenus* in *locus horribilis*, na arkadijsko idilo in grozo zbujajočo divjino. Opisovanje dramatično poudarja nasprotje med njima in s tem nakazuje posameznikovo duševno stanje in razpoloženje. Grad in samostan, neredko v stanju razvaline, zasedata pomembno vlogo v gotskem prostoru. Najpomembnejši liki v gotskem romanu so: negativni lik, idealni mladenič in angelsko dekle. Lik negativca je zavrt v skrivnost in največkrat povezan z demonskimi silami. Naslikan je v nenaravni velikosti, prekipeva od intelektualnih zmožnosti, silne energije in neustrašnega poguma. Zaznamujejo ga tudi negativne lastnosti, kot so ošabnost, okrutnost, nagnjenje k divji jezi in maščevalnosti. Ženski lik v gotskem romanu je pasiven in nebogljen, aktiven je le takrat, ko se udejanja na kulturnem področju. Mladi protagonist, ki nastopa kot ljubimec protagonistke in nasprotnik negativca, je prav tako kot ženski lik popolnoma pasiven, estetsko občutljiv in je ljubitelj umetnosti. Največkrat je skupaj z ženskim likom žrtev zlih sil. Bogataj Gradišnikova predstavlja gotsko zgodbo, ki je sestavljena iz dveh ravni. Prvo sestavljajo dogodki, ki so nenavadni, vendar ne čudežni: ugrabitve, pobegi, zamenjava oseb, umori in krvavo maščevanje, uspavalni napoji, navidezna smrt; katastrofe, epidemije, požari, potresi. Druga raven je svet z nadnaravnimi silami in dogodki. V to območje sodijo: prikazni, demoni, vampirji, magija ter druge okultne vede in čudežni predmeti. V gotskem romanu je zgodba sklenjena, ni prostora za širok epski prostor dogajanja, izbrani so le pomembni dogodki.

¹ Danes se izraz uporablja v glavnem v dveh pomenih. Najprej gre za splošno tipološko označbo kakega romanesknega tipa, ki se vedno znova pojavlja v tej ali oni nacionalni literaturi. Poleg te opredelilive grozljivega romana kot nadčasovnega pojava je termin v rabi kot označba časovno in geografsko določenega žanra, ki se je ob razkroju razsvetljenstva začel pojavljati v zahodnih literaturah kot ena značilnih predromantičnih zvrsti (Bogataj Gradianik, 1991)

Grozljivo v slovenski literaturi

V slovenski literaturi 19. stoletja ostaja grozljivi roman trivialen pojav. Termin »gotški roman« je v slovenski literarni zgodovini prvi uporabil Dušan Pirjevec v oceni *Zgodovine slovenskega slovstva I* (1956). Pojem in termin grozljivi (gotški, črni) roman sta se pri nas razširila in utrdila šele v 80. letih 20. stoletja, predvsem z deli Janka Kosa (Bogataj Gradišnik, 1991).

Elementi grozljivega v delih sodobne slovenske mladinske proze

Najzanesljivejši prijem, kako doseči grozljivi občutek, sloni na tem, da avtor pušča bralca v negotovosti, ali ima v neki osebi opravka s človekom ali morda z avtomatom. Grozljivo se pojavlja z neke vrste situacijsko negotovostjo, zaradi katere ne vemo, ali bomo vstopili v realni ali v poljubni, tj. domišljjski svet.

Vdiranje nadnaravnih, sovražnih sil

V grozljivem romanu v življenje literarnega lika vdirajo nadnaravne, sovražne sile in skrivnostna sporočila. Omenjeno tezo potrujem s sodobnim slovenskim mladinskim proznim besedilom Janje Vidmar, *Stvor*. V njem se glavne protagonistke srečajo z nadnaravno, sovražno silo, tj. stvorom.

»Spoznale ste mojega gospodarja!« se je nenadoma oglasil hreščec glas in izza velike skale je na plano stopil stvor. »Stella! To je Stella!« je zaklicala Katja, ko se je po votlini razširil strahoten smrad po mrhovini. Stvor je tlesknil z izrastkoma in se jim približal na majavih nogah. [...] Stvor je vsako posebej premeril z orjaškimi, izbuljenimi očmi, ki so bile videti kakor obdelani kosi črnega kristala. »Tudi jaz sem bil nekoč takšen, kot ste ve ...« je iz njega izbruhnil nejasen glas, pomešan z raznimi mehanskimi šumi, »nekoč sem bila najlepša, najmikavnejša mladenka v mestu« (Vidmar, 2002, str. 162, 164).

Nadnaravni element je v tem primeru izkustveno predstavljen s stališča protagonistk; dekleta doleti kazen zaradi poseganja v območje magičnega. Vdiranje skrivnostnih sporočil v življenje književnih likov se kaže v več delih: v delu Janje Vidmar *Krvava legenda* mladostniki izvedo legendo o stoletni starki in »stvoru, nečistem, inkubusu«; med tavanjem v gozdu legenda oživi, nekaj jih začne preganjati; v pripovedi *Otok smrti* družina izletnikov izve izročilo o t. i. Otoku smrti oz. Morči; neustrašni raziskovalec Žan odkrije grozljive dokaze človeških trupel v kleti svetilničarja Sveta. Omenjeni primeri kažejo na poglobitve značilnosti grozljivega romana: srhljivo ozračje, nerazkrita skrivnost, posegi nadnaravnih sil.

Literarni liki kot značilnost grozljivega

S stališča preučevanja in opazovanja literarnih likov v konkretnih literarnih besedilih ugotavljam, da so književni liki kontrastni, kajti »za dela z grozljivimi elementi je značilen boj med dobrim in zlim« (Bogataj Gradišnik, 1991, str. 30). Liki so ostro razmejeni z vidika dobro – zlo, pozitivno – negativno; torej glede na pripadnost morali, kakor izhaja iz dogajanja oz. je dana. Lik negativca je zavil v skrivnost in največkrat povezan z demonskimi silami. *Mami, pomagaj mi, je v mislih moledoval še tisti delček Tjaše, ki se je še oklepal resničnosti. [...] Furija! Osvobodi se tega ničvrednega telesa, kot se metulj osvobodi iz bube! [...] »Pustite, me!« je vreščal demon v njej. »Smrdljive, nagnusne nakaze s svojimi odvrtnimi človeškimi vonjavami, fuj ...«* (Vidmar, 2004, str. 120–121).

V ospredju podajanja značilnosti likov je zunanje opisovanje likov v grobih obrisih ali manj pomembnih posameznostih; osebne lastnosti so vezane na sklepanje iz opisovanja ali udeleženi osebe v dogajanju. Ker je v ospredju napetost dogajanja t. i. preizkušnje osebe, je oseba sama manj zanimiva (Zupan Sosič, 2000).

Oblačim se v progaste hlače, flanelaste srajce in pletene telovnike. Kadar sem pri volji, si nadenem še površnik iz rebrastega žameta, s pletenimi zaplatami na komolcih. [...] Osuplo sem pohodil plin in skoraj trčil v varnostno ograjo. Zasukal sem volan in v zadnjem trenutku zavil na prehitevalni pas. Stari, vzemi se v roke, sem si dopovedoval in si z desnico pomel oči (Vidmar, 2004, str. 12, 60).

Osebna lastna imena (osrednjih likov) so konkretna, a služijo označevanju poljubnega, splošnega in izkustveno katerega koli običajnega posameznika, čeprav z videzom individualizacije: generacijska pripadnost krogu šolarjev: *Irena, Katja, Karmela; Aljaž, Kuki, Peter, Klara; Kaja, Žan; Nina, Sara itd.; regionalna in/ali poklicna idr. pripadnost: svetilničar Sveto; župnik Lojz; pater Avčin; potepuh Nace; časovno tipiziranje: grofič Erik; izmišljena in tuja imena: Stella; Nemanja, Demijen; Kremplin; grofič Erik, plemeniti Erger-Berger Mračniški; Lucinda Džuna; Džina, Inkubus, Nečisti.*

Prostorska in časovna umestitev dogajanja

Bogataj Gradišnikova ugotavlja, da sta časovna in prostorska umestitev v grozljivem romanu podrejeni zgodbi. V preučevanih literarnih delih sodobne mladinske proze ugotavljam, da se ponavlja in vrača enako: v prostor se podajajo posamezni časovni izseki, ki si sledijo v zaporedju: čas odhoda iz pristanišča, čas nevihte, jutro po neurju, večer v Svetovi hiši, jutro po (ne)prespani noči v Svetovi hiši, dan pobega, jutro v pristanišču med privezi. Podana je časovna umeščenost kot izsek v časovni neopredeljenosti, tako da ustvarja vtis časovne določnosti in stvarnosti, aktualnosti: sredino popoldne v tretjem tednu septembra, ponedeljkovo dopoldne v zadnjem tednu septembra, torkovo popoldne v prvem tednu oktobra,

torkov večer v prvem tednu oktobra, sredino dopoldne v prvem tednu oktobra, sobotni večer v drugem tednu oktobra, nedeljsko jutro v drugem tednu oktobra, nedeljsko popoldne v drugem tednu oktobra. Pokrajinski opis je omejen na dva tipa: na arkadijsko idilo in grozo zbujačo divjino (Bogataj Gradišnik, 1991). To potrjuje tudi Wright (2007) v knjigi *Gothic Fiction*: »Pripovedovalec vzvišeno upravlja s pripovedovanjem, kjer negotovo in temačno v fabuli prevzameta obliko terorja, ki ga protagonisti izkušajo« (str. 41).

Nemo je opazoval popoldansko dogajanje v blokovskem naselju. Videl je, da je sosed Janček, malce šašavi upokojeni dirigent, preizkušal velik družinski šotor na trati pred blokom. [...] Sedeli so v temi, nič niso videli, niti meter pred sabo, naslonjeni na veliko skalo, se stiskali in zadrževali dih. Kot miške so bili. Prisluškovali so, napenjali ušesa. Drgetali so. Tišina. Grozna gozdna tišina (Čater, 2008, str. 7, 221).

Menjavanje prostora kot menjavanje urejenosti v avanturizem (Zupan Sosič, 2000): dom – pot v neznan, tuj kraj/prostor – vrnitev domov: otok Kološev – otok Morča – otok Kološev. Književni prostor je dan kot prostorska umeščenost, a je le izsek v splošni prostorski neopredeljenosti, tj. poljubnosti: hiša, šola, gozd, votlina; pokopališče, jasa; morje, otok Morča, otok Kološev, klet; vas Gorca, cerkev svetega Janeza Krstnika; študentsko naselje; Rajski vrtovi; Krvoseški grad; Črna mlaka; Mračniški grad, pristava Trnovica; blokovsko naselje, podeželje; Črna vas, Barje.

Dve ravni grozljivega

Enako kot v grozljivem romanu se v sodobni slovenski mladinski prozi pojavlja dogajanje, sestavljeno iz dveh ravni (Bogataj Gradišnik, 1991). Prvo sestavljajo dogodki, ki so nenavadni, vendar ne čudežni: legenda o starki Džini; izročilo o Klavčevini; ujetost v dogajanje; raziskovanje; brodolom; pravica žrtev. Druga raven je svet z nadnaravnimi silami in dogodki, sem sodijo: pentagram, srečanje s stvarom, hiša, kjer straši; pokopališče, kjer straši; Grofič Erik, plemeniti Erger-Berger Mračniški; bela noč. V gotskem romanu je zgodba sklenjena, izbrani so le pomembni dogodki. »Tako zgoščeno in enovito dogajanje je zelo sorodno tistemu v drami, iz katere si je gotski roman tudi izposodil gledališko razgiban in nazoren prizor ter dialog, ki žene dogajanje« (Bogataj Gradišnik, 1991, str. 46).

V delih prevladuje trdna zgradba pripovedovanja: shematizirana zunanja zgradba: uvod, jedro, zaključek; členjenost na poglavja ter ponavljanje pripovedne in zgradbene sheme.

Tipično v sodobni slovenski mladinski prozi je ponavljanje dogajalnih epizod, ki imajo določeno – predvidljivo in klišejsko strukturo: zasnova in zaplet, stopnjevanje napetosti in nagel razplet s predvidljivim rezultatom.

»Prvo pravilo naše družine je, da nikoli ne lažemo!« je vztrajala Irena in ji strmo zrla naravnost v oči. Toda Stelliin pogled je bilo težko vzdržati. »Povej, čigava je kri v zidu!« je kriknila Irena na robu obupa. »Dobro vem, da nekaj skrivaš!« Naposled je prekipelo tudi Stelli. »Moja kri je v zidu!« je siknila, v njen glas pa se je prikradlo nekakšno globoko renčanje. »Tisto je moja kri, zdaj pa nočem več slišati niti besede o tem!« (Vidmar, 2002, str. 78.)

V linearnosti dogajanja gre za sopostavljanje racionalnega in iracionalnega, do-brega in zla ter je podajano kot linearno zaporedje časovne in dogajalne logičnosti.

Tudi mogočni hrast za njimi, grozljiva zelena pošast, se je začel mehčati v želatino, ki je mezela po deblu navzdol in kapljala z vej ter izginjala v listju (Novak, 1995, str. 117).

Jezikovna sredstva

Jezikovna sredstva so ob nevtralnem izražanju še polarizirana, gre za potencirano kontrastiranje pozitivnega in negativnega; v ospredju so čutnozaznavna sredstva, zlasti vidna: oči, modre kot plinski plamen, pšenično rumeni lasje, grda in nagubana plast kože, krvaveče praske, skrivenčena in mračna pojava, cerkev je zbujala vtis samotnega in zapuščenega preročišča, okolica je potonila v sajasto črnino, prazno, mrtvo, neprijazno nebo, narisale so se grozljive sence, podolgovata brazgotina, sivkasti smrkelj, smolnato črno nebo; vonjalna: zaudarjajoč vonj; slišna: krik jih je zmrazil po telesu, črički so peli grozljivo pesem, oddaljeno bučanje vetra, hreščec zvok, podoben pokanju hrustanca, bobnenje zemlje, brezbarvni glas, bobnenje morja in oglušujoče zavijanje vetra, golčal je proti skrivnostnemu vozilu; tipna: dotik je spominjal na tiste mrzle in lepke gumijaste kepe, mrzle in vlažne roke, razmesarjen kos tkiva, sijoča pločevina; naježena dlaka. Zupan Sosičeva (2000) ugotavlja, da se pravljična arhaičnost odzema tudi z jezikom. Tako lahko razumemo rabo slenga in neologizmov v obravnavanih besedilih: okej, jes, folk, teve, cape, vov, ne tupi, koza neumna, basta, ende, šit, stara, ne zajebavaj, mater, boli, babe.

Fantastično, avanturistično

Značilnosti fantastičnega, ki se kažejo v obravnavanih mladinskih delih, se nanašajo na sporadični dogodek, ki se zgodi v nam domačem in dobro poznanem svetu: nova sošolka se spremeni v stvor; zasledovanje starke, ki bi morala biti mrtva; obglavljena trupla v kleti svetilničarja; vampirstvo. Človek, ki zazna to dogajanje, se mora odločiti za dve možnosti: ali gre le za slepilo oz. domišljijo ali pa se je nekaj resnično zgodilo. Fantastika se določa skozi bralčevo dvoumno dojetje literarnih dogodkov. Todorov meni, da naj bi se bralec poistovetil z enim izmed literarnih likov. Fantastika vsebuje nenavaden dogodek, ki v bralcu sproži omahovanje ter narekuje poseben način branja, ki pa ne sme biti ne pesniški in ne alegoričen.

Nealegorično branje pomeni, da bralec nadnaravne elemente v pripovedi jemlje dobesedno in jih vzame kot dejstvo: mesojede listnate rastline; grofič Mračniški, ki je vampir; neznana moška silhueta, ki jih opazuje; demon, ki se preseli v osebo. Avanturističnost se kaže v nepričakovanih, negotovih in nenavadnih doživetjih z nepredvidenim zaključkom: obisk Strmniškega gozda in oživitve legende; izlet, ki se konča z naporno, dolgotrajno plovbo; dopustovanje v neznanem kraju; zbiranje gradiva za fotografski natečaj, ki se sprevrže v izgubljenost v gozdu.

Sklep

Prisotnost grozljivega v sodobni slovenski mladinski literaturi je pokazala možnost žanrskega poimenovanja – grozljiva literatura. Območje grozljivega tvorijo pojavnosti, ki vzbujajo strah, grozo, tesnobo; grozljivo je tista vrsta strašljivega, ki izvira iz od nekdanjega, že zdavnaj domačega, novemu in domačemu se mora pridružiti nekaj drugega, da postane grozljivo. Žanr s prvinami grozljivega je sodobni slovenski mladinski prozi na široko odprl prostor v svet, ki kaže na poglobitve značilnosti grozljivega romana: srhljivo ozračje, nerazkrita skrivnost, posegi nadnaravnih sil. Liki so ostro razmejeni z vidika dobro – zlo, pozitivno – negativno; torej glede na pripadnost morali, kakor izhaja iz dogajanja oz. je dana (Janja Vidmar: *Stvor, Krvava legenda, Otok smrti*). V preučevanih literarnih delih sodobne mladinske proze se ponavlja in vrača enako: v prostor se podajajo posamezni časovni izseki, ki si sledijo v zaporedju, prav tako je podana časovna umeščenost kot izsek v časovni neopredeljenosti, tako da ustvarja vtis časovne določenosti in stvarnosti, aktualnosti (Dušan Čater: *Pojdi z mano*; Desa Muck: *Kremplin*; Bogdan Novak: *Zaljubljeni vampir, Zelena pošast*; Janja Vidmar: *Stvor, Krvava legenda, Otok smrti, Furija, Obrazi, Izgubljena avtocesta*; Dim Zupan: *Bela noč v Črni vasi*). V sodobni slovenski mladinski prozi je dogajanje sestavljeno iz dveh ravni; prvo sestavljajo dogodki, ki so nenavadni, vendar ne čudežni, druga raven je svet z nadnaravnimi silami in dogodki (Dušan Čater: *Pojdi z mano*; Janja Vidmar: *Krvava legenda, Otok smrti, Obrazi, Stvor*; Dim Zupan: *Bela noč v Črni vasi*). V delih prevladuje trdna zgradba pripovedovanja: uvod, jedro, zaključek; členjenost na poglavja ter ponavljanje pripovedne in zgradbene sheme. Tipično v sodobni slovenski mladinski prozi je ponavljanje dogajalnih epizod, ki imajo določeno – predvidljivo in klišejsko strukturo: zasnova in zaplet, stopnjevanje napetosti in nagel razplet s predvidljivim rezultatom (Bogdan Novak: *Zelena pošast*; Janja Vidmar: *Stvor*). Jezikovna sredstva so ob nevtralnem izražanju še polarizirana, gre za potencirano kontrastiranje pozitivnega in negativnega; v ospredju so čutnozaznavna sredstva (Dušan Čater: *Pojdi z mano*; Desa Muck: *Kremplin*; Bogdan Novak: *Zaljubljeni vampir, Zelena pošast*; Janja Vidmar: *Stvor, Krvava legenda, Otok smrti, Furija, Obrazi, Izgubljena avtocesta*; Dim Zupan: *Bela noč v Črni vasi*). Značilnosti fantastičnega, ki se kažejo

v obravnavanih mladinskih delih, se nanašajo na sporadični dogodek, ki se zgodi v nam domačem in dobro poznanem svetu (Dušan Čater: *Pojdi z mano*; Bogdan Novak: *Zaljubljeni vampir*; Janja Vidmar: *Stvor*, *Otok smrti*, *Krvava legenda*, *Furija*). Avanturističnost se kaže v nepričakovanih, negotovih in nenavadnih doživetjih z nepredvidenim zaključkom (Janja Vidmar: *Krvava legenda*, *Otok smrti*, *Furija*; Dušan Čater: *Pojdi z mano*). Elementi grozljivega v omenjenih literarnih delih delujejo na principu tradicionalnosti pravljčnosti, zgrajeni na shematični dinamiki boja med dobrim in zlom.

VIRI

- Čater, D. (2008). *Pojdi z mano*. Novo mesto: Založba GOGA.
- Muck, D. (1996). *Kremlin, romantična grozljivka*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Novak, B. (1995). *Zelena pošast*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Novak, B. (1995). *Zaljubljeni vampir*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vidmar, J. (2002). *Stvor: najstniška grozljivka*. Ljubljana: Karantanija.
- Vidmar, J. (2003a). *Krvava legenda*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vidmar, J. (2003b). *Otok smrti: počitniška grozljivka*. Maribor: Locutio.
- Vidmar, J. (2004a). *Obrazi*. Maribor: Locutio.
- Vidmar, J. (2004b). *Izgubljena avtocesta*. Maribor: Locutio.
- Vidmar, J. (2004c). *Furija*. Maribor: Locutio.
- Zupan, D. (2009). *Bela noč v Črni vasi*. Ljubljana: Genija.

LITERATURA

Bogataj Gradišnik, K. (1991). *Grozljivi roman*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Freud, S. (1994). *Das Unheimliche*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.

Haramija, D. (2006). Sodobna slovenska mladinska proza. V M. Hladnik (ur.), *Preseganje meje: izdajanje slovenske leposlovne klasike, slovenistični Zagreb, ilirizem, slovanske literature in slovenska književnost, slovenistična in primerjalna literarna veda, slovenist v razredu, mladinska književnost* (str. 281–293). Ljubljana: Slavistično društvo.

Kobe, M. (1987). *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zupan Sosič, A. (2000). Pravljичni roman. *Slavistična revija*, 48 (3), 309–326.

Wright, A. (2007). *Gothic Fiction*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
